

Prof. dr hab. Jerzy Węclawski

Lublin, 8.05.2019 r.

Wydział Ekonomiczny, Katedra Bankowości

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Marty Baraniak *Finansowanie działalności innowacyjnej indywidualnych gospodarstw rolnych województwa łódzkiego* przygotowanej pod kierunkiem dr. hab. Jakuba Marszałka, prof. UŁ (promotor pomocniczy dr Dorota Starzyńska)

W pracy podjęto ważny i aktualny w kilku aspektach problem badawczy, z których trzy wydają się mieć znaczenie zasadnicze: po pierwsze, rozwój współczesnych gospodarek jest pod coraz silniejszą presją wprowadzania innowacji, w tym w tradycyjnych działach i sektorach gospodarki, po drugie, polskie gospodarstwa rolne, zwłaszcza w niektórych częściach kraju, wykazują opóźnienia techniczne i technologiczne w stosunku do innych gospodarek, co wyraźnie ogranicza ich potencjał rozwoju i konkurencyjność, po trzecie, słusznie zauważono pewną ułomność struktury kapitału gospodarstw rolnych w Polsce wynikającą z zawężenia korzystania jedynie z części z dostępnych na rynku źródeł finansowania. Doktorantka skupiła się przy tym na niewątpliwie kluczowym problemie wdrażania innowacyjnych rozwiązań, jakim jest zapewnienie ich finansowania. W tym kontekście wybór tematyki pracy uważam za w pełni uzasadniony z punktu widzenia analizy innowacyjności polskiego rolnictwa oraz możliwości i sposobów jej finansowania. Nakierowany jest on na wypełnienie luki badawczej, jaka istnieje w tym zakresie w polskiej literaturze przedmiotu.

Doktorantka prawidłowo, w aspekcie sformułowanego problemu badawczego, określiła cel główny polegający na identyfikacji determinant wyboru źródeł finansowania działalności innowacyjnej indywidualnych gospodarstw rolnych województwa łódzkiego. Cel ten został zdezagregowany na wiązkę pięciu spójnych z nim celów pomocniczych, co pozwoliło na właściwe zaprojektowanie i przeprowadzenie badań teoretycznych i empirycznych.

W sposób metodycznie prawidłowy, odwołując się do teorii odnoszących się do finansowania podmiotów gospodarczych oraz studiów literatury przedmiotu sformułowała hipotezę główną opartą na przypuszczeniu, że *różnorodność źródeł finansowania działalności innowacyjnej indywidualnych gospodarstw rolnych jest zdeterminowana zmiennymi strukturalnymi gospodarstwa*. Poza tym w pracy przyjęto dwie hipotezy pomocnicze, które zakładają

wpływ określonych cech gospodarstwa rolnego na jego innowacyjność oraz dwie zakładające wpływ określonych czynników na wybór źródeł finansowania.

Praca w sferze teoretycznej opiera się na bardzo obszernej i zróżnicowanej krajowej i zagranicznej literaturze przedmiotu obejmującej 310 pozycji, aktach prawnych oraz źródłach internetowych. Dla przeprowadzenia analiz empirycznych wykorzystano dane pochodzące z własnych badań ankietowych oraz niepublikowanych danych FADN (Farm Accountancy Data Network). Wywiady przeprowadzono na terenie województwa łódzkiego w oparciu o składający się z 36 pytań kwestionariusz na celowo dobranej próbie 150 gospodarstw rolnych, a uzyskane na ich podstawie informacje poszerzono o dane ilościowe pochodzące z raportów sporządzanych przez te gospodarstwa. Taka organizacja badań empirycznych była prawidłowa z punktu widzenia podjętego problemu badawczego.

Dla opracowania zebranych danych posłużono się kilkoma metodami statystycznymi i ekonometrycznymi odpowiednio dobranymi z punktu widzenia realizacji celów pracy i weryfikacji przyjętych hipotez, tj. określenia czynników determinujących wybór przez rolników źródeł finansowania działalności innowacyjnej.

Praca ma logicznie uporządkowaną strukturę podporządkowaną jej teoretyczno-empirycznemu charakterowi. W odpowiedniej sekwencji i powiązaniu przedstawiono zagadnienia teoretyczne, metodykę badań i ich wyniki. Dwa pierwsze rozdziały zawierają wprowadzenie do podjętej w niej problematyki i opierają się na krytycznym przeglądzie literatury przedmiotu. Stanowiły one podbudowę do zaprojektowania badań, których metodyka została zaprezentowana w rozdziale trzecim, a wyniki w czwartym. Łącznie praca obejmuje 322 strony.

Rozdział pierwszy został poświęcony omówieniu problemu innowacyjności w rolnictwie. Doktorantka dokonała odpowiednio rozwiniętej charakterystyki indywidualnych gospodarstw rolnych jako obiektu badań. Następnie zaprezentowała syntetyczny przegląd definicji i klasyfikacji innowacji, który kończy się słuszną konkluzją o konieczności rozpatrywania innowacji w odniesieniu do określonego rodzaju działalności. Doktorantka zaproponowała przy tym własną definicję innowacji rolniczej, co należy potraktować jako element jej wkładu w rozwój nauki. Pozytywnie oceniam w tym kontekście umiejętności Doktorantki w zakresie doboru i dostosowania podejmowanej problematyki do kwestii bezpośrednio związanych z obszarem jej badań. Rozważania przeprowadzone w tym rozdziale dobrze porządkują wiedzę, uwzględniając w szczególności ewolucję poglądów i interpretacji zjawisk innowacyjnych w tym dziale gospodarki. Ważne jest także to, że Doktorantka nie ogranicza rozważań jedynie do kwestii teoretycznych, ale wskazuje na wdrożenia określonych rozwiązań przez różne in-

stytucje w skali ponadnarodowej. Na pozytywną oceną zasługuje także sekwencja wyводу przebiegająca od rozważań naukowych, przez ich aplikacje w ramach różnych polityk aż po przejście do analizy wdrażania innowacji w polskim rolnictwie i wskazania specyficznych uwarunkowań w jakich się to dokonuje.

W rozdziale drugim przedstawiono problematykę źródeł i sposobów finansowania działalności innowacyjnej w rolnictwie. Doktorantka zasadnie rozpoczyna rozważania od wskazania specyfiki finansowania tego działu gospodarki związanej z charakterem i uwarunkowaniami prowadzenia w nim działalności, a w konsekwencji do ograniczenia źródeł finansowania do środków własnych, kredytów bankowych oraz środków unijnych. Chociaż nie jest to specyfikacja stosowana konsekwentnie, gdyż przedmiotem rozważań są także leasing, pożyczki leasingowe i finansowanie fabryczne. W pracy ograniczono się w zasadzie jedynie do opisowej charakterystyki tych źródeł czy sposobów finansowania. Ewidentnie zabrakło analizy rynku w odniesieniu do omawianych sposobów finansowania kapitałem zewnętrznym. Nie podjęto próby wyjaśnienia dlaczego inne sposoby finansowania nie znajdują zastosowania do finansowania działalności innowacyjnej gospodarstw rolnych. W odniesieniu do leasingu nie dokonano w mojej ocenie prawidłowego przedstawienia zastosowania leasingu operacyjnego i finansowego w ramach omawianej działalności. Poza tym w tekście występują pewne błędy i niejasności:

- „Mazowiecki Bank Centralny” (s. 85);
- brak jest konsekwencji w stwierdzeniu: „leasing umożliwia (...) pozyskanie przedmiotu bez konieczności jego zakupu ...” w kolejnym zdaniu: „... zakupując maszynę i wykorzystując ją (...) rolnik może opłacać ratę leasingową z przychodów” (s. 92);
- „czas trwania pożyczki leasingowej nie jest unormowany ustawowo, jak to ma miejsce w przypadku leasingu” (s. 95). Stwierdzenie to w odniesieniu do leasingu można jedynie domyślnie odnosić do jednego z zapisów dotyczących normatywnego okresu amortyzacji zawartych w Ustawie o rachunkowości.

W dalszej części rozdziału przedstawiono model finansowania łańcucha wartości w rolnictwie. Niewątpliwie niektóre rodzaje finansowania ujęte w tym modelu, o czym była mowa powyżej, mogą mieć zastosowania do finansowania innowacji, ale jako całość model ten nie jest dedykowany wspieraniu procesów innowacyjnych. Rozdział kończą stosunkowo obszerne rozważania na temat instrumentów zarządzania ryzykiem w rolnictwie. Należy zauważyć, że wprowadzanie innowacji zawsze wiąże się z pewnymi specyficznymi rodzajami ryzyka, ale takiej dyskusji Doktorantka nie przeprowadza, a jedynie opisuje ogólnie ryzyko systemowe i sposoby zabezpieczania się przed nimi.

W podsumowaniu rozdziału III Doktorantka stwierdza, że „nie jest (...) konieczna rozbudowa oferty finansowej dla rolników, ale raczej ich zmotywowanie do rozwoju gospodarstwa rolnego poprzez wdrażanie innowacji” (s. 137). Dlaczego jednak nie przedstawiono w tym rozdziale instytucjonalnych form wsparcia działalności innowacyjnej w rolnictwie, tym bardziej, że stanowił on przedmiot badań empirycznych przedstawionych w kolejnym rozdziale.

W oparciu o powyższe uwagi stwierdzam, że rozdział drugi, podejmujący przecież problematykę bardzo istotną z punktu widzenia pracy, jest relatywnie najslabszy pod względem merytorycznym.

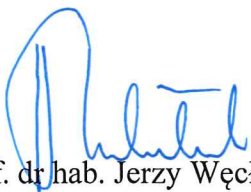
Rozdział trzeci zawiera prezentację metod badania innowacyjności w rolnictwie opracowanych przez OECD, UE, GUS oraz zbierania danych przez FADN. Doktorantka przedstawiła także krótki przegląd badań innowacyjności w rolnictwie zrealizowanych przez innych autorów wskazując na pewnie występujące w nich luki. Rozważania te stworzyły odpowiednie tło i podbudowę do zastosowania autorskiego podejścia zastosowanego w ramach badań własnych. Doktorantka prawidłowo zidentyfikowała obszar terytorialny badań, dobrała obiekty badawcze, zastosowała właściwą technikę do zebrania danych, odpowiednio określiła zakres zmiennych a do opracowania wyników badań zastosowała właściwe narzędzia statystyczne.

W rozdziale czwartym przedstawiono wyniki badań własnych dotyczących źródeł finansowania działalności innowacyjnej indywidualnych gospodarstw rolnych w województwie łódzkim. Dostarczyły one szeregu cennych informacji na temat: postrzegania znaczenia innowacji przez rolników i podejścia do nich, współpracy z instytucjami otoczenia w zakresie działalności innowacyjnej. Szczególne znaczenie w ograniczeniu luki badawczej w przedmiocie badań mają wyniki dotyczące dyfuzji innowacji oraz sposobów ich finansowania. Analiza w tych zakresach została przeprowadzona w różnych przekrojach, co pozwoliło na szczegółowy opis aktywności innowacyjnej, jej motywów, form, zakresu, ograniczeń itd. Uzyskane przez Doktorantkę wyniki dotyczące wyboru źródeł finansowania działalności innowacyjnej przez indywidualnych rolników wskazują na stosowanie przez nich tradycyjnego modelu finansowania, preferującego zgodnie z teorią hierarchii źródeł finansowania sposoby związane z niską asymetrią informacji i zapewnieniem niezależności ekonomicznej kapitałobiorców. Badania przeprowadzone w pracy pozwoliły na pozytywną weryfikację hipotezy głównej mówiącej o zależności różnorodności źródeł finansowania działalności innowacyjnej od określonych cech gospodarstwa rolnego. Pozytywnie zweryfikowano również trzy z czterech hipotez pomocniczych.

Doktorantka formułuje na podstawie wyników badań pewne rekomendacje dotyczące zwiększenia innowacyjności indywidualnych gospodarstw rolnych oraz źródeł jej finansowania. Są to jednak bardziej postulaty odnoszące się do kwestii formalnych związanych ze sprawozdawczością czy rachunkowością a nie odnoszące się do samych źródeł finansowania i ich dostosowania do potrzeb i specyfiki gospodarstw rolnych.

Recenzowana praca wnosi w mojej ocenie duży wkład w rozwój wiedzy na temat źródeł finansowania działalności innowacyjnej gospodarstw rolnych w Polsce. Opiera się na prawidłowych podstawach teoretycznych odwołujących się w szczególności do teorii hierarchii źródeł finansowania, uwzględnia w niezbędnym zakresie dotychczasowy stan wiedzy oparty na badaniach przeprowadzonych przez innych autorów, ale przede wszystkim prezentuje wyniki własnych badań empirycznych. Należy w szczególności wskazać, że Doktorantka odwołując się do wyników badań innych autorów, zarówno krajowych, jak i zagranicznych, poszerzyła w swoich badaniach empirycznych zakres zmiennych dotyczących analizy finansowania innowacji w gospodarstwach rolnych zarówno o ich cechy ekonomiczne, jak i osobowe rolnika. Pozwoliło to na dokładniejszą identyfikację zależności i lepsze dostosowanie do specyfiki polskich gospodarstw rolnych i osób je prowadzących.

Badania te zostały zaprojektowane i przeprowadzone prawidłowo z metodycznego punktu widzenia, ich wyniki zinterpretowano i zaprezentowano w sposób właściwy, co przyczynia się do ograniczenia istniejącej w piśmiennictwie krajowym luki badawczej dotyczącej struktury finansowania działalności innowacyjnej gospodarstw rolnych. W mojej opinii recenzowana praca doktorska spełnia wymagania określone w art. 13 ust. 1 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65, poz. 595 z późn. zm.). Doktorantka wykazała się dobrą wiedzą teoretyczną w dyscyplinie finanse, umiejętnością samodzielnego prowadzenia badań naukowych, oceny analizowanych zjawisk a przedłożona rozprawa ma charakter oryginalny, dostarcza nowej wiedzy na temat finansowania innowacji w polskich gospodarstwach rolnych. Zgłoszone uwagi traktuję jako do pewnego stopnia dyskusyjne, nie podważające ogólnie pozytywnej oceny pracy. Na tej podstawie występuję do Rady Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Łódzkiego o jej przyjęcie jako pracy doktorskiej z dziedziny nauk ekonomicznych w dyscyplinie finanse i dopuszczenie do publicznej obrony.

prof. dr hab. Jerzy Węclawski